

A. Vaněk: Slovník českých a slovenských sociálně politických myslitelů a sociologů 1848—1980

Praha, Univerzita Karlova 1986, 211 s.

Titulní název recenzované publikace na obálce se liší poněkud od názvu, který je uveden uvnitř. Pro čtenáře je totiž důležité, že nejde jen o slovník autorů, ale také časopisů, institucí a společností z oblasti sociologie nebo příbuzných oborů.

Vaňkova práce je v naší marxistické sociologické literatuře svým způsobem ojedinělá, a proto je důležité vědět, jak autor práci koncipoval a podle jakých zásad provedl výběr autorů, které zařadit. Vzhledem k tomu, že dřívější encyklopedie, které podávaly určité informace, zastaraly (*Ottův slovník naučný* a jeho *Dodatky*, *Riegrův slovník* a *Masarykův slovník*) a nezahrnují pochopitelně autory pozdější a naše současné a navíc nevycházely z marxistického přístupu, bylo již dávno třeba vydat podobnou práci, jakou představuje Vaňkův slovník. Zařazení nejen sociologických autorů, ale i dalších sociálně politických myslitelů bylo podmíněno tím, že dříve nebyla sociologie jasně vyčleněna personálně i institucionálně. Hranice sociologie a příbuzných oborů se mnohdy stíraly. Autor výslovně uvádí, že údaje, které byly o starších autorech převzaty, byly podrobeny revizi a v mnoha případech byly opraveny a doplněny. Značná část údajů je uvedena poprvé.

Velkou pozornost věnuje prof. Vaněk těm myslitelům a autorům, kteří v době, kdy se již u nás rozvíjelo marxistické myšlení mezi dvěma válkami a pak i v letech 1945—1948, přispěli výrazně k formování a šíření marxistického myšlení v naší zemi (zde má na mysli takové autory, jako Gottwald, Nejedlý, Konrad, Šverma, Urx, Clementis, Husák, L. Svoboda).

Základním kritériem, podle něhož byli zařazeni autoři, je dosažení kvalifikace na úrovni CSc., dále profesionální práce v oboru, odborná činnost na sociologickém pracovišti (především akademickém a univerzitním) a monografická produkce. Tato kritéria (i když nebyla vždy důsledně dodržena) vysvětlují, proč nejsou zařazeni všichni ti, kteří například absolvovali studium sociologie na filozofických fakultách v Praze, Brně a Bratislavě. Navíc je obecně známo, že dnes jako sociologové v oboru pracují a publikují i absolventi jiných společenských vědních oborů.

Ve slovníku nejsou zařazeni ti autoři, kteří v období jejího masového rozvoje v druhé polovině šedesátých let v ní působili, ale odborně, politicky a ideově neobstáli, přešli na jiné pracoviště a v sociologii dnes nepůsobi. Pokud jde o ty sociology, kteří studovali a pracovali před druhou světovou válkou a pak ještě v letech 1945—1948 a emigrovali, stejně jako ti, kdo emigrovali po roce 1968, jsou uvedeni (byť ne v plném počtu) v určitém základním rozsahu dostupných údajů.

Protože pro vznik, rozvoj a institucionalizaci sociologie měly význam i odborné časopisy, instituce a společnosti, jsou také zařazeny. Celkem *Slovník českých a slovenských sociálně politických myslitelů a sociologů* zahrnuje 253 autorů, 19 časopisů, 14 institucí a 7 společností. Jde buď vysloveně o sociologické časopisy, instituce a společnosti, nebo o časopisy, instituce a společnosti příbuzné, v nichž byla sociologie v určité míře a rozsahu pěstována, nebo to jsou časopisy, instituce a společnosti, které vznikly ještě před osamostatněním sociologie.

Pokud jde o rozsah věnovaný jednotlivým autorům, odpovídá místo jim vyhrazené také rozsahu a důležitosti obsahu jejich prací, jejich vlivu a objektivnímu působení díla. Je pochopitelné, že vedle autorů a myslitelů marxistických je věnováno více místa osobě Masarykově nebo Benešově, že jsou širší i údaje o takových představitelích české buržoazní a nemarxistické sociologie, jako A. I. Bláha, J. L. Fischer, B. Foustka, E. Chalupný. Předností hesel, která se týkají autorů dřívějších a již zemřelých, je hodnotící analýza, což u současných autorů chybí. Zde je jistě důvodem neuzavřenost díla a ta skutečnost, že hodnocení díla soudobých sociologů by znamenalo neúměrné rozšíření publikace. Ostatně, soudobí autoři a jejich práce podléhají recenznímu řízení a každá publikovaná práce by měla být recenzována v odborném sociologickém časopise.

Cenné a přínosné jsou i informace a údaje o zařazených časopisech. O některých sociologických časopisech vydávaných mezi dvěma světovými válkami sice již byly dříve uveřejněny určité studie, zde je však výhodou jejich přehledné a systematické zařazení. Totéž se týká zařazení čtrnácti institucí. O mnohých z nich

máme jen dílčí nebo skoro žádné údaje, a proto jsou i v tomto ohledu Vaňkovy informace a realie cenné, zvláště tam, kde přináší postřehy a poznatky nové, jež jsou výsledkem jeho odborné práce v archivech a s historickými dokumenty. Velmi cenné jsou i údaje a informace o Masarykově sociologické společnosti, o Sociologické společnosti (1940–1945) a Sociálním ústavu (1943–1945) a o Vojenském sociologickém kruhu. Zde autor obohacuje naše poznatky o řadu nových údajů a rozptýluje zjednodušení, která o buržoazní sociologii vznikala právě na základě nedostatečných nebo nepřesných znalostí faktografického materiálu.

Pokud jde o osudy sociologie během druhé světové války, i ty byly složitější, než se běžně předpokládá. Uzavření vysokých škol nacistickým okupačním režimem totiž neznamenalo naprostou likvidaci a konec té disciplíny, v níž pracovali představitelé nemarxistické sociologie. Od roku 1940 do roku 1945 existovala Sociologická společnost, jejímž badatelským centrem byl od roku 1942 Sociologický ústav, který i v podmínkách okupačních organizoval průzkumy v různých městech a venkovských oblastech. Některé z těchto výzkumů byly, jak uvádí A. Vaněk, i dokončeny.

Důležitost takové informativní a faktografické příručky, kterou předkládá prof. Vaněk, spočívá nejen v tom, že máme k dispozici přehlednou publikaci, která nám usnadní práci a orientaci, ale také osvěží paměť i tam, kde jsme byli současníky. Můžeme si osvěžit sami spolehlivost své paměti zejména v těch částech, které pojednávají o vývoji sociologie po jejím obnovení v polovině šedesátých let a ujistit se, že vedle paměti je přece jen nezbytná pevná opora v dokumentech a ověřených faktografických údajích ohledně osob i dat, i když – vzhledem k šíři shromážděného materiálu – došlo v textu k některým nepřesnostem a opomenutím (např. doc. M. Marušiak byl vedoucím katedry sociologie na filozofické fakultě UK v r. 1970–71; není uveden dlouholetý představitel sociologie města, bydlení a architektury dr. Jiří Musil, CSc., jehož cenné monografické publikace jsou známy nejen u nás, ale i za hranicemi naší země, atd.).

Publikace prof. A. Vaňka je cenným a užitečným přínosem pro každého, kdo se zajímá o české a slovenské sociálně politické myslitele a o rozvoj československé sociologie z hlediska toho, kdo ji představoval v minulosti a představuje dnes. Jde o velmi přehlednou publikaci, jejíž hodnota byla zvýšena také zařazením časopisů, institucí a společností, které byly přímo sociologické nebo se sociologií v té či oné míře zabývaly. Bylo by možné vést spory o vhodnosti kritérií pro zařazení nebo nezařazení jednotlivých autorů. Určitou nevýhodou zvoleného postupu je, jak již bylo řečeno, že u autorů sociologů a myslitelů minulosti je zařazeno kritické hodnocení, u soudobých sociologů jen základní faktografické a bibliografické údaje, a to ještě ne v naprosto důsledném dodržování zvoleného kritéria. Tam, kde jde o představitele mladší generace, by snad bylo vhodné vzhledem k tomu, že ještě chybějí monografické publikace, uvést údaje, že publikují statí v odborných časopisech a sbornících.

Mé připomínky neignorují otevřenost, tj. relativní neukončenost recenzovaného slovníku z hlediska časového i obsahového. Autor bude ve své práci pokračovat. Není to také z této oblasti jeho dílo jediné, protože navazuje na jeho celkové práce o dějinách české a slovenské sociologie (viz jeho dvoudílná skripta o dějinách české a slovenské sociologie a *Kapitoly z dějin české a slovenské sociologie*). Kromě díky autorovi za užitečnou, přehlednou a systematicky uspořádanou publikaci, která nám dobře poslouží, je možné zdůraznit ještě jeden pozitivní, byť nezamýšlený možný efekt publikace. Měla by všechny naše sociology, možná i Sociologický časopis a určitě Československou sociologickou společnost přinutit k zamýšlení, že již je nejvyšší čas vypracovat nový sociologický slovník, který by zahrnoval část autorskou i věcná sociologická hesla. Vždyť *Malý sociologický slovník* vyšel již v roce 1970, není v podstatě k sehnání a je také nesporně poznamenaný dobou svého vzniku. Potřebujeme sociologický slovník, který by odpovídal současnému stavu i možnostem československé sociologie. Správnou odpověď na iniciativní práci A. Vaňka z dějin české a slovenské sociologie by neměl být jen zájem o jeho dílo, ale také činnorodé úsilí následovat jeho příklad a co nejdříve přikročit ke zpracování sociologického slovníku autorů i věcných hesel.

Eduard Urbánek

V. Čechák — J. Linhart: Sociologie sportu

Praha, Olympia 1986, 240 s.

Kniha představuje v domácí produkci první pokus o ucelený sociologický výklad tak rozsáhlé oblasti, jako je sport a tělovýchova. Již úvodem je možné kon-